

CORE CONNECTION

ויחי תשע"ט

49 **T**hen Jacob called for his sons and said, "Assemble yourselves and I will tell you what will befall you in the End of Days. ² Gather yourselves and listen, O sons of Jacob, and listen to Israel your father. ³ "Reuben, you are my firstborn, my strength and my initial vigor, foremost in rank and fore-

3. **בְּבְרִי אָתָּה** — You are my firstborn: Jacob begins by recounting that, as the firstborn, Reuben should have been entitled to priesthood [תְּשִׁבָּה, rank] and kingship [יָד, power], but instead these privileges went to Levi and Judah, respectively. Reuben forfeited them, because...

most in power. ⁴ Water-like impetuosity — you cannot be foremost, because you mounted your father's bed; then you desecrated Him Who ascended my couch.

4. **פָּחוּ כַמִּים** — Water-like impetuosity. Jacob told Reuben, "You lost your right to national leadership because of the impetuosity with which you rushed to vent your anger" [in the incident with Bilhah when you mounted your father's bed. See 35:22]. It was hasty recklessness like that of fast-flowing waters, which rush ahead and cause damage without a thought to the consequences — therefore אל-תוֹתֵר, you cannot be foremost, "you do not deserve to serve in the superior positions that were designated for you" (Rashi). Following the Midrash, Targum Yonasan renders interpretively: "But because you sinned, my son, the birthright is given to Joseph, the kingship to Judah, and the

⁵ "Simeon and Levi are comrades, their weaponry is a stolen craft. ⁶ Into their conspiracy, may my soul not enter! With their congregation, do not join, O my honor! For in their rage they murdered people and at their whim they maimed an ox. ⁷ Accursed is their rage for it is intense, and their wrath for it is harsh; I will separate them within Jacob, and I will disperse them in Israel.

הברכה שבהכרת הליקויים הארת דרך

קע 4

אחרי שיעקב אבינו סיים לברך את בניו, אומרת התורה (נלאטים מט, כט): 'וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם, איש אשר כברכתו בך אותם.' רש"י מפרש } 'איש אשר כברכתו - ברכה העתידה לבוא על כל אחד ואחד.' משמע, שכל אחד מהשבטים זכה לברכה.

קב שמן טרשת ויחי הטוב 3

כאשר אנו מתבוננים במה שיעקב אבינו אמר לראובן, איננו רואים שמץ של ברכה. ראובן בכורי אתה, כוחי וראשית אוני, יתר שאת ויתר עז (סג ג). הכוונה, כפי שפירש התרגום: "לך הי' ראוי לקחת שלשה חלקים: בכורה, כהונה ומלכות." 'ומי גרם לך להפסיד כל אלה' (רש"י)? 'פחו כמים, אל תותר, כי עלית משכבי אביך, אז חללת יצועי עליה' (סג ד). זפירש רש"י "הפחו והבהלה, אשר מהרת להראות כעסך, כמים הללו הממהרים למרוצתם, לכך - אל תותר, אל תרבה ליטול כל היתרונות הללו, שהיו ראוייה לך". יעקב אבינו נישל את ראובן מהבכורה, הכהונה והמלכות, מפני שהיתה בו מדת הבהילות.

עין רש"י דביאר, 'דיתר שאת ויתר עז, היינו דהיתה ראוי הבכורה והמלכות להיות חלקו של ראובן אלא דאבד את הכל בכלל שהי' 'פחו כמים'. ורבים טענו ע"ז דמחוסר הבנה דבגלל נטי' קלה משורת הדין ובפרט כי כוונתו היתה בכבוד אמו, ולמה מגיע לו הפסד מרובה כזה לאבד כהונה ומלכות? * ידוע, דאמרו חז"ל כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, וא"כ אין בו חטא ולמה מגיע לו עונש או הפסד כזה. והנה, דרשו בגמרא (ברכות ז' ע"ב): ראו

5 240 / Shiurei Binah R. Leff

6 תקיח שפתי חיים

The greatest blessing one can bestow is to enlighten another and acquaint him with himself. The Mishnah (Avos 3:18) says: "Man is precious, having been created in God's image, and even more so for having been informed that he was created in God's image." Self-knowledge of one's abilities and talents, as well as one's shortcomings and limitations, is the greatest blessing; it is the means enabling one to realize his Divine mission in this world.

Yaakov realized that the ultimate geulah depended on the development of his sons' potential, the potential inherent in their names. Rather than reveal the deadline for redemption, he opted to bless them with self-knowledge that could help them bring the redemption at a much earlier date. In this vein, knowledge of the capabilities they possessed was itself a blessing.

בקשת הברכות - תוספת כלים לעבודת ה'

* נמצינו למדים ענין הברכה אין זה רק איחול כל טוב, אלא לתת למתברך את כל האפשרויות לעבודת ה', וברכה זה מחייב את המתברך, עד כמה שיש יותר ברכה זה יותר מחייב.

גם מה שאנו מבקשים בתפילות זה מחייב אותנו, כשאנו פונים למקור הברכות, ורוצים מהקב"ה דעה תשובה סליחה גאולה, בקשת הברכה היא תוספת כלים לעבודת ה', שאנחנו נוכל למלאות את הכלים, אי"כ אנו צריכים לדעת שברכה מחייבת למלאות את חלקנו. ראשית, אנו צריכים לבדוק את עצמנו האם אנו רוצים את הברכה כדי למלאות את חלקנו בעבודת ה', אם לוקחים ברכה זה מחייב אותנו לנצל את התוספת היתר שקיבלנו מכח הברכה לעבודת ה'. ועד כמה שאנחנו מבינים את מהות ענין הברכה, כך נהיה רואים לברכה.

At first glance, it is hard to understand how Yaakov's rebuke to Reuven can be called a blessing. In truth, however, it was one of the greatest blessings possible. In the course of his rebuke, Yaakov revealed to Reuven his underlying character trait. Such a piece of information is worth far more than gold! It is a spiritual treasure that can set a person on the proper path for the rest of his life by attuning him to the middah that is liable to destroy his avodas Hashem if left unchecked.

Rav Yerucham Levovitz would say that just as a person has an underlying negative middah that can derail his avodas Hashem, a person also has an underlying positive middah that can be used to rectify all of his faulty middos. We might need someone else to identify this middah for us, but once we do find out what it is, we should cherish this piece of information as we would a precious gem, for it is the key to our success in avodas Hashem.

(Shiurei Chumash, Parashas Vayechi 49:4)

יכול לחיות את כל חייו בלי לדעת את מעלותיו וחסרונותיו. יעקב ברך את בניו בברכה עצומה, הוא גילה להם את מדותיהם!

חז"ל אומרים שכשאדם מת, באים שלשה מלאכים ואומרים לו קום ואמור את שמך, אומר להם המת "מעיד אני עלי שמים וארץ שאיני יודע את שמך". המלאך נותן לו מכה בשלשלת של ברזל ושובר את עצמותיו. זה המקור למה שבסוף התפילה, קודם "יהיו לרצון", אומרים פסוק שמתחיל באות שבה מתחיל שם האדם ומסיים באות שבה מסתיים שמו של האדם. זוהי תזכורת לאדם בחייו לזכור את שמו. אבל מזה הענין לזכור את שמו, ולמה מגיע מכות למי ששכח את שמו?

הפירוש הוא שהשם שהמלאכים שואלים את המת, אין הכוונה סתם לשמו. השם הוא המהות של האדם. המלאכים שואלים אותו "מה מהותך"? ומי שחיי שמונים שנה ואינו יודע מי הוא, על זה מגיע לו מכות.

זה מבהיל! אדם יכול לחיות את כל חייו, וכשישאלוהו מהי מדתך הטובה, הוא יענה "נתתי צדקה", ויבאו ויזכירו לו שכל נתינת הצדקה שלו היתה משום נגיעה מסויימת, וכך כל מדה טובה יפרכו לו. הסוגיא העמוקה ביותר באדם היא מדותיו, ואדם יכול לטעות כל כך במדותיו מבלי להכיר כלל את עצמו.

שמעתי מהמשגיח ז"ל שלכל אדם יש בפנימיותו מדה יסודית, ואילו היה יודע מהי מדתו היסודית היה יכול על ידה להשתלם בכל המדות. לדוגמא, אם רואים ילד שיועד שאם הוא יודה על האמת הוא יקבל מכות, ואעפ"כ הוא מודה על האמת, הרי זה ראייה כי יש בו מדת אמת שורשית. אלא שיש סכנה אם הוא לא מכיר במדתו זו ובמשך הזמן הוא ישכח מזה ויהיה לשקרן, אבל אילו היה יודע ממדתו זו, היה שומר על מדתו ועומד עליה אף במקום שהוא נפגש בנסיונות. גם כשהוא יפגש בעצלות הוא יעמוד על האמת. וכן אם הוא אינו אוהב לעשות חסד, אבל כשהוא יכיר שהאמת מחייבת חסד ממילא הוא יתקן גם את מדת החסד. וכך במשך הזמן, על ידי מדת האמת השורשית שבו, הוא יתקן את כל מדותיו. אבל אם הוא אינו מכיר את מדתו, במשך הזמן כשיפגש במדות אחרות הוא יפסיד את מדת האמת, ואז כבר לא תהיה לו שום אפשרות לתקן את מדותיו.

הסבא מקלם ז"ל ביאר שזו כוונת חז"ל (בר"ר לג, א) שהצדיקים הופכים את מדת הדין למדת הרחמים, דהיינו שהמדות הרעות הם מדת הדין, והמדות הטובות הם מדת הרחמים, והצדקים מתקנים את המדות הרעות ע"י המדה הטובה שלהם, והופכים את המדות הרעות למדות טובות - "מדת הרחמים". ואילו הרשעים עושים הפוך, הופכים את מדותיהם הטובות למדות רעות - "מדת הדין".

וכמו שיש לאדם מדה יסודית שהיא מושלמת, כך זה גם לצד הרע. יש באדם מדה רעה אחת יסודית שממנה מסתעפים כל המדות הרעות, ואם הוא יודע מהי מדתו

דוגמא לזה אנו מוצאים בפרשה של לוט. אנחנו יודעים שלוט היה אדם גדול, אלא שחז"ל (בר"ר מא, ו) אומרים שהיה להוט אחר בולמוס של עריות. הסבא מקלם (הכמה) ומוסר ח"א מאמר רח"מ מביא ראייה שלוט גם היה להוט אחרי כסף. וא"כ צריך ביאור איך הלך לסדרם והעמיד את עצמו בנסיון שלא יוכל לעמוד בו? אלא כנראה שלוט לא ידע שהוא לקוי במדות הללו, והוא הלך לסדרם, שהוא המקום המזומן לזה, וממילא הוא נכשל. אבל אילו היה מכיר את מדותיו הוא לא היה הולך לסדרם ולא היה נכשל. ברכת יעקב אבינו לראובן שמעון ולוי היתה שהוא גילה להם את חסרונותיהם ואת המדה הרעה שלהם. זוהי ברכה עצומה, כי אם יודעים את החסרונות אפשר להנצל מהם. וכן לאחרים גילה יעקב את מעלותיהם. יעקב אבינו גילה ליהודה את מדתו הטובה השורשית: מורה על האמת, ולכן מתאימה לו המלכות. מלך שאינו מודה על האמת, כשיעמידו אותו על טעות שעשה מיד יכעס, ואילו מלך שיש בו את מדת ההוראה על האמת, הוא יודה שנכשל. כשהאדם מכיר את מדתו הטובה, על ידה הוא יכול להשלים את כל המדות הרעות שלו.

מה שהמשגיח ז"ל קרא 'המדה היסודית' - כוונתו לשרש הנשמה של האדם, שאם שורש הנשמה של האדם הוא בחסד, אי"כ המדה השורשית שלו היא חסד. הגר"א (משל טו, ד) כותב שפעם כשהיו נביאים, היו הולכים אליהם, והם היו אומרים לכל

אחד "שורש נשמתך היא כך", ו"לך מתאימה דרך עבודה זו". לנו אין נביאים שיכולים לגלות לנו את שורש נשמתנו, א"כ עלינו ללכת לפי השלחן ערוך והמסילות ישרים, ולנסות להכיר את המדות העקריות הפועלות בנו?

הרעה והוא נזהר בה, הוא יזהר כבר בכל המדות הרעות. ואילו אדם שאינו יודע מהי מדתו הרעה הוא יתקלקל בכל המדות.

ברכת יעקב אבינו היתה שהוא גילה לבניו את המדות השורשיות שלהם. לראובן הוא גילה שמדתו הרעה היא הבהלה. ולכן הוא הרחיק ממנו את הכהונה המלוכה - כי עם מדה כזאת אסור לו להיות שורר על אחרים, כי ע"י הבהלה עלולים לצאת מכשולים גדולים. וכן שמעון ולוי, יעקב נתן להם עצה איך לא להכשל ע"י שיחלקם ויפיצם.

זה כלל גדול בחיים. אם יהיה אדם שבטבעו מחפש כבוד והוא אינו מכיר את עצמו, הוא יכול לאבד את חייו כדי שיכבדוהו. אבל אם הוא יודע שחסרונו הוא אהבת הכבוד, הוא יכול וצריך לכוון את חייו בדרך שאין בה סכנה של כבוד. למשל, אדם כזה אם הוא יהיה רב, כל רבנותו תהיה "לחטוף" כבוד, והיכן שלא יצא לו כבוד הוא לא יבא. ולא יספיק לו להיות רב בקהילה קטנה אלא הוא יחפוץ להיות ולהקרא רב של המחוז. ימשיך ויעשה לעצמו ישיבה כדי שיקרא גם אבי"ד ור"מ. אדם כזה הרבנות יכולה להורידו לבאר שחת ח"ו, ואילו היה נשאר אדם פשוט יכל לבא לידי שלימות מבלי להתנסות בכבוד. אילו אדם היה יודע מהי מדתו הרעה, היה יכול להתרחק מנסינות ולא להכשל.

12 ק"א ר 103

סיבת השאלה היא, מפני שאנו סבורים שברכה פירושה, שנגשים אל אדם גדול ומבקשים ממנו ברכה, להצליח בתורה ויר"ש - והוא פותח את ה"מוזונה" ומחלק ברכות. עלינו לדעת שברכה טעונה כלי ובלי כלי אין זוכים לברכה! וכן רואים בפרשה זו, שבשעה שיעקב שם יד ימינו על ראש אפרים ואת שמאלו על ראש מנשה, אמר לו יוסף (ס"ט מה, ט"ז): "לא כן אבי! כי זה הבכור, שים ימינך על ראשי! מה עונה לו יעקב? "וימאן אביו ויאמר: ידעתי בני ידעתי, גם הוא יהי לעם וגם הוא יגדל, ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו הרעו יהי מלא הגויים" (ס"ט). לכאורה, מה תשובה היא זו? בקשת יוסף היתה, שיעקב יתן למנשה ברכה גדושה, מכיון שהוא הבכור, לכן רצה שזרעו של מנשה יהי מלא הגויים ולא זרעו של אפרים!

יעקב גילה לו שברכה זקוקה לכלי ואי אפשר למלא בכלי יותר מיכולת הקיבול שלו. כלי הקבול הרוחניים של אפרים היו יותר גדולים מאלו של מנשה, ממילא הברכה המיועדת לאפרים יותר גדולה מזו של מנשה. גם הוא יהי לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהי מלא הגויים.

כלי הקיבול של ראובן, שמעון ולוי חסרו שלמות לפי מדרגתם. יעקב אבינו גילה לכל אחד נקודת חסרון שלמותו, שאם יזכו לתקנם תוכל הברכה לחול. ואז כוחותיהם הרוחניים המיוחדים יצאו אל הפועל. תקון כלי הנפש, באופן שיהיו ראויים להתמלא בשפע רוחני, זה עצמו ברכה נפלאה. כלפיהם לא היתה הברכה הוספת שפע אלא גילוי הפגמים בכלי הקבול הרוחניים, כדי שבתיקונם יהיו מסוגלים לקלוט השפע.

אדם שיש לו כלי משובח, אלא שיש נקב בצידו וכל מה שהוא נתון לתוכו נזול החוצה דרך אותו נקב ובעל הכלי אינו יודע על כך. אם יבוא מישור ויגלה לו על מציאותו של הנקב והוא יסתמנו - אין לך ברכה גדולה מזו, מפני שהוא מביא את הכלי אל תכליתו. אדם שהוא חולה ואינו יודע על כך, או שהוא יודע שהוא חולה אך אינו יודע מהי מחלתו - אין ברכה יותר רבה מאשר להודיע לו שהוא חולה ומהי מחלתו, כדי שידע מה היא התרופה הנכונה לרפא אותה מחלה.

יעקב אבינו גילה לראובן שבהילות היא שגרמה לו להפסיד כל אותן מעלות נפלאות של כהונה, בכורה ומלכות. לשמעון ולוי גילה יעקב שהכעס היא המדה העוצרת בעד יציאת כוחותיהם הנפלאים אל הפועל. מעתה ידעו שבטים אלה, מה יהי פוֹן עבודתם בחיים. הם יתמסרו לתקן אותה מידה, ואז יוכלו כוחותיהם הרוחניים לצאת אל הפועל. זו הברכה!

אדם מתעורר לשפר מידותיו. אין פרט שאינו טעון תקון. אך קיימת מדה אחת, או פרט מסוים-במדה, שהוא השרש פורה ראש ולענה וממנו מסתעפת כל נפילתו - והדבר נעלם ממנו. אם זוכה, כעבור התבוננות עמוקה, לגלות מהי המדה העיקרית שבולמת כל עליותו הרוחנית - אין מאושר ממנו! מעתה ידע אל מה לכוון, בעיקר, חיצו עבודתו. באחר - קל יותר להבחין. רואים אדם, שמחונן בכ"כ הרבה מעלות, אעפ"כ אינו צומח ברוחניות כפי שהי"מ מסוגל, מפני שחולשתו ל"כבוד" אינה מרפה ממנו. שני - הקנאה אוכלת אותו. האדם הזר יכול לשמש פְּרָאי עבורנו.

ענין זה מרומז במסכת אבות (פ"ד, מ"ג): "בן עזאי אומר: הוי רץ למצוה ובורח מן העבירה". מקשה ר' ישראל ז"ל ע" (אמן תלמי, דרום ט), מדוע אומר התנא "בורח מן העבירה" בה"א הידיעה? כשם שבן עזאי מתחיל "הוי רץ למצוה", שהכוונה לכל מצוה, בין קלה בין חמורה, וכפי שנאמר בפ"ב משנה א' "והוי זהיר במצוה קלה כמצוה חמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות", כך צריך אדם לברוח מכל עבירה, והי' עליו לסיים "בורח מעבירה"!

מתרץ ר' ישראל ז"ל, שכלל אדם ישנה עבירה, שתאוותו אלי' גדולה יותר מאשך לאחרת, או מדה רעה, שמציקה לו יותר משאר המדות, לכן אומר התנא "בורח מן העבירה", דהיינו, מהעבירה הידועה לו, שהיא היא בעוכריו, והיא הבולמת כל עליותו הרוחנית. ממנה צריך הוא לברוח בכל כוחו.

אחד ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם הוא, "אוהב את התוכחות" (לכות פ"ג, ו). מדוע אהבת התוכחות היא תנאי לקנין התורה? עלינו להבין מהי הכוונה "אוהב את התוכחות"? שום אדם בעולם אינו אוהב שאומרים לו דברים רעים. רש"י מביא בסוף פר' יתרו (פמ"ג, ג) על הפסוק "זל תעלה במעלות על מזבחי, אשר לא תגלה ערותך עליו", את דברי המלחא, "חברך שהוא בדמות יוצרן ומקפיד על בזיונו" ודאי צריך להזהר בכבודו. אדם מקפיד על בזיונו, מפני שהוא בדמות יוצרו, דהיינו כפי שפירש רש"י על "כדמותנו - להבין ולהשכיל".

Now although we understand that Reuven did not actually sin in quite the way the verse seems to describe, he had, nevertheless, made a bad error for which he was now criticized by Yaakov. It seems that Reuven lost three great gifts as a result of his actions: the *bechorah* (right to the privileges of the firstborn), the *kehunah* (priesthood), and the *malchus* (kingship). These are the various points referred to in Yaakov's message to his eldest son. Let us look at each of these more closely.

19

18

(בראשית 6, טו). כיון שיש בו רוממות, מצד כח השכל שהקב"ה נטע בו, הרי זה טבעי שיקפיד על בזיונו, אי"כ איך תתכן מציאות של "אוהב את התוכחות"?

אם תוכחה פירושה - בירור דברים - מובן מאד. השאיפה להגיע לגדלות כ"כ ממלאת את לבו, שהוא מחפש בנרות נקודות תורפה בנפשו, כדי שיוכל ללחום כנגדן ולמלא שאיפתו. אדם כזה, מי שיבוא אליו ויאמר לו דברי תוכחה, דהיינו, שיבהיר ויברר בפניו נקודות הליקוי שלו - תהי' תודות של מקבל התוכחות עצומה, שהרי פילס לו את הדרך להגיע לגדלות!

בזה מובן מדוע היא אחד מהדברים שתורה נקנית בהם. כשאדם אוהב את הבהירות העצומה, את בירור הדברים, למרות שאותו בירור מאד לא נעים לו ומחייב אותו בעבודה עצומה - הוא גם יגיע לבהירותה של סוגיא, לאמיתתה של תורה! הוא ינסה לעקור את כל המפריעים לקנין תורה - עד שתורה תהפך לעצמיותו.

אך בזה אין די. לאדם התברר מהי התולעת המכרסמת יסודות עלייתו הרוחנית, כגון אם לאדם נודע שהקפדנות היא המדה השרשית המחריכה אותו. עלול הוא להשלים עמה. עלול הוא להשלים עם הידיעה, שזו תופעה טבעית ולהמשיך לחיות עמה עד זקנה ושיבה. ה"חובות הלבבות" כותב (פ"ג משענ הפשוטה) שהיסוד הראשון לתשובה הוא "שידע גנות מעשהו ידיעה ברורה כי אם לא יתברר לו זה ויהי מסתפק, או שוגג, בלתי מזיד, לא תיתכן החרטה ממנו עליו ובקשת המחילה בו". לא די בידעת התופעה, אלא עליו לדעת גנות מעשהו ידיעה ברורה. אותה ידיעה ברורה מגנות המעשה תלחץ אותו כ"כ עד שתאלץ אותו לחזור בו.

הרמב"ם (פי' הפשוט, פ"ט ע"ג) כותב- "היא שצונו להתוודות על העוונות והחטאים שחטאנו לפני הא-ל ולומר אותם עם התשובה". אין כלל מצות עשה מיוחדת לשוב, אלא להתוודות כפה בשעה שחזור בתשובה. לכאורה, יודוי הוא תנאי שהתשובה תהי' שלמה, על כל פרטיה, אבל לא שזו היא המצוה! מובא בראשונים ש"יודוי" הוא מלשון ודאות. אדם מביע בשפתיו, את הודאות שבלבו, כפי שה"חובות הלבבות" אומר "שידע גנות מעשהו ידיעה ברורה". כשישנה ודאות עצומה, בלי צל-צלו של ספק, בגנות המעשה, מוכרח האדם לחזור בתשובה. התשובה היא התרצאה מהודאות, מהבהירות! ידיעת גנות המעשה כ"כ תחלחל בו עד שתביאנו לתשובה!

זו אחת הנקודות המאפיינות את ירידת הדורות. כבר בזמן התנאים התבטא ר' טרפון (ערכו ט"ו) "תמה אני אם יש בדור הזה מי שמקבל תוכחה". אין שאיפה להגיע

אלא שחז"ל מסיימים שם "ואמר ר' יוחנן בן נורי: מעיד אני עלי שמים וארץ, שהרבה פעמים לקה עקיבא על ידי, שהייתי קובל עליו לפני רבן גמליאל, וכ"ש שהוסיף בי אהבה, לקיים מה שנא' אל תוכח לץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך". שאיפתו של ר' עקיבא להגיע לגדלות אמיתית היתה כ"כ עצומה, שכל גילוי של ליקוי, שמישהו גילה לו, הביא בלבו שמחה עצומה, שיוכל לעקור ולשרש את המפריע לעליותו הרוחנית, לכן אהב יותר ויותר את המוכיח.

ככל שהדורות יורדים, פחות מסוגלים לשמוע תוכחה. תוכחה, אם רוצים שתתקבל, מוכרחה להיות מרוחה בהרבה שכבות של שבחים נפלאים, וגם אז - כולי האי ואולי? אילו ידענו איזה אושר הוא לדעת את שורש הרע הטמון בנו, הבולס עליותו הרוחנית, היינו שמחים, כמוצא שלל רב, על כל גילוי של ליקוי בכוחות נפשנו. אנו שקועים ב"מחליק לשון". אנו מרחמים על עצמנו ומלטפים את עצמנו ומתחשבים, התחשבות מרביית, בסבל הפעוט ביותר שאנו סובלים ומשתוקקים לשמוע רק שבחים ומעלות - פלא שאיננו משתנים? זו גם הסיבה שכ"כ קשה לנו ללמוד מוסר, מפני שאיננו חפצים, בשום אופן, לראות ליקויים, דבר שיחייב אותנו, אולי, בעבודה! אפשר להמשיך להתעלם מן האמת, אך, בכל זאת, זו האמת! מי שתותר אחר האמת ישמת לגלות שורש הרע שבקרבו - כדי שידע במה להתמודד!

18

Yaakov begins his blessings of the twelve sons by focusing on Reuven, his first son. He criticizes him for his past errors and indicates that his hasty actions have cost him dear.

Reuven, you are my firstborn, my power and the first of my strength, the epitome of nobility and the epitome of might. Unstable as water, you don't have the excellency, for you ascended your father's bed, then profaned; he ascended my couch.

(Bereishis 49:3-4)

Yaakov refers to an incident many years earlier, in which Reuven appeared to sleep with Bilhah, Yaakov's wife:

Reuven went and slept with Bilhah, his father's concubine, and Yisrael heard... (Ibid. 35:22)

The Maharal explains that the firstborn is in some way the cause of the other children in a family, for without his existence, there can be no more children. This means that the bechor is a kind of middle-man between the father and the other children, enabling the father to pass all of his intellectual powers and abilities to his other children. The kehunah is also a type of conjunction; it is an expression of da'as

(knowledge), as in the verse:

For the lips of the kohen will guard da'as, and they will seek Torah from his mouth, for he is an agent of the God of hosts.

(Malachi 2:7)

Da'as is a means of joining the intellect to the emotions, connecting the spiritual and physical components of man. Malchus is also an expression of conjunction: the king unifies a diverse nation into one cohesive people. Indeed, the verse describes the king as

the one who will reign over My people.

(Shmuel I 9:17)

The word here translated as "reign," yatzor, actually means "to store up." Rashi¹ understands that this refers to the king's ability to unify the people and to prevent them from factionalizing.

The common factor between these three gifts is clear: each is an expression of a person's ability to unify some aspect of human life. Malchus is the ability to connect entities in the physical world, kehunah in the emotional world, and bechorah in the intellectual world.

21 The Failure of Reuven

It was intended from the outset that Reuven would receive all of these gifts. What did he do to lose them? The answer that we suggest is quite simply that he became angry. After Rachel's death, Yaakov moved his primary abode not to the tent of Leah (Reuven's mother) but to that of Bilhah. Reuven disturbed this new arrangement in response, angry at what he saw as an insult to his mother. Anger is a character trait which causes dissent and breaks connections. We see this, for example, when Moshe and Aharon became angry with the people, striking, instead of speaking, to the rock. The Ibn Ezra says of this incident that because of the arguments among the people and their dissent with Moshe and Aharon,

behold they factionalized.

(Ibn Ezra, Bemidbar 20:8)

Anger and dissent cause disharmony and disunity. This is, of course, precisely the opposite of the aim of the gifts of Reuven. Thus, when Reuven displayed anger, the characteristic of disunity, he revealed himself to be an unsuitable recipient of the malchus, kehunah, and bechorah.

When Yaakov was on his deathbed, he said to Reuven:

"UNSTABLE AS WATER, YOU SHALL NOT HAVE PRE-EMINENCE."

(Braishis 49:4)

Rabbi Yeruchem Levovitz commented that the Torah does not usually give metaphors as it does here. The Torah's metaphor is showing us the living reality of the trait of impulsivity. Impulsive as water. Just as water flows quickly, so is the behavior of the person who acts impulsively without carefully thinking about what he is about to do. If you do not weigh the consequences of your behavior, you will make many harmful mistakes and will cause much damage. The Torah's metaphor of water serves as a constant reminder of the dangers of being impulsive. Whenever you see water flowing, tell yourself thoughts that will slow down your reactions. (Daas Torah: Braishis, p.275)

גם יעקב בדבריו לראובן הדגיש "ראובן בכורי אתה", היינו התביעה עליך בגלל שאתה הבכור, וכבכור יש לך מעלות מיוחדות וגם אחריות כפולה. אמנם זה גופא היתה הסיבה שראובן נכנס לענין ותבע את עלבון אמו יותר משאר אחיו בני לאה, כי הרגיש אחריות בכבוד, ובגלל מעלתו תבע ממנו יעקב את מה שלא היה תובע מאחים אחרים, כי לפי רום דרגתו בכבוד היה לו לשקול יותר את מעשיו לפני שעשאם, וכדוקא על ראובן הוגדר חטאו "וישכב עם בלהה פלגש אביו". מלה"ד: כשיש לכלוך ברצפת החדר רק אם הלכלוך גדול הוא מכער את החדר, אבל אם הוא קטן כגרגיר אין ניכר שהחדר מלוכלך, אבל אותו לכלוך לא היה על יהלום, היה פוגם בו מאוד לפי ערך והשיבות היהלום.

שורש החטא - חסרון במנוחת הנפש

כתוב בפסוק שני דברים: א. סיבת ושורש החטא - "פחזו כמים". ב. התוצאה - החטא כי עלית משכבי אביך אז חללה יצועי עלה. יעקב לא העניש את ראובן על המעשה שכלכל יצועי מטתו, וגם לא על סילוק השכינה שנגרם כתוצאה ממעשהו, שהרי ראובן כבר עשה תשובה שלימה לפני שנים רבות, כמו שאמרו חז"ל (בראשית לו, כט) "וישב ראובן אל הבור", ופרש"י "במכירתו לא היה... עסוק היה בשקן ובתעניתו על שכלכל יצועי אביו", וכדואי כבר ביקש מחילה מיעקב, ויעקב סלח לו, ובפרט כאשר אבא נמצא בשעה האחרונה לחייו בעוה"ז בודאי אינו מקפיד על בנו ומוחל לו, ומה עוד שיעקב אהב את בניו והערץ אותם לפי רום מעלתם בהיותם שבטי יה, דאג לטובתם וחילק להם ברכות ולא עונשים.

יעקב אבינו כבואו לשלול מראובן את המעלות המיועדות לו, נימק את הסיבה בשורש המעשה, "פחזו כמים", ראובן לפי רום מעלתו הנשגבה "בכורי אתה" היה שורש חסרון כנפש שהוא "הפחזו והבהלה אשר מהרת להראות כעסך כמים הללו הממהרים במרוצתם" (רש"י בראשית מט, ד), בלבול הדעת הנובע מחסרון במנוחת הנפש וישוב הדעת, אילו היה במנוחת הנפש שלימה ברוגע ושלוה ובשיקול דעת נכונה ולא בכלבול ובהלה, היה שוקל יותר את צעדיו, ואם חשב שיש במעשה של יעקב אביו פגיעה בכבוד אמו וברגשות של השבטים בני לאה, היה

שואל את יעקב מדוע פסק כך, ואולי יעקב יענה לבקשתו וידון בנושא פעם נוספת, עכ"פ היה ראובן צריך לדבר ולא לעשות מעשה.

ישוב הדעת ובלבול הדעת

גם אם חשב שאין זה לכבוד אביו שיתוכח אתו, ורצה שמתוך המעשה שעשה יבין יעקב את הכאב של בני לאה, ככל זאת היה בצעדו של ראובן נקודה של בהילות ובלבול הדעת, כי ההגדרה לישוב הדעת ובלבול הדעת, היינו ישוב הדעת - הנובע ממנוחת הנפש - הוא מלשון ישיבה = מנוחה וקביעות, דעת ברורה וצלולה שעל ידה אדם מבחין מה ואיך עליו לעשות בשעה זו. ומאידך בלבול הדעת שאין מכיר בבירור את התפקיד המוטל עליו ואת גבולותיו, הן מבחינת הזמן, כגון: שעשיתי צריך לעסוק בתפקיד זה ולא באחר, והן מבחינת ההיקף שענין זה לא שייך למילוי חובתו.

ובתכונתו של ראובן היתה בחינה של "פחזו כמים", שמייהר מתוך כעס שמטשטש את השיפוט הבהיר לרוץ ולפעול כמים הממהרים, כלומר היתה בו נקודה של חסרון בישוב הדעת, לדעת לתחום את הגבולות, אע"פ שבעיניו נראה שיש במעשה יעקב פגיעה בכבוד לאה אמו, מאידך יש במעשה שלו פגיעה בכבוד אב, ואין לו להתערב בשיקול הדעת של יעקב, ועאכ"כ היה עליו להכיר שאין לו לעשות מעשה הפוגע בעיני האישות של יעקב, שלכן כינתה זאת התורה בלשון חריפה "וישכב".

שלימות מעלותיו של המלך תלויה במידת מנוחת הנפש שיש לו. וראובן שהיתה תכונתו "פחו-כמים", חוסר מנוחת הנפש, בהתאם לכך ניטלה ממנו חלק המלוכה - "יתר עוז".

תכונות נפש עוברות בירושה לבנים

אמנם יש להבין, אף כי ראובן לפי תכונות נפשו - פחו כמים, לא היה מתאים לתפקידים היתירים - כהונה ומלוכה - שמגיעים לו בכבוד, אבל מדוע ניטלה הכהונה ומלוכה גם מיוצאי חלציו בדורות הבאים אחריו, שהרי הכהונה תהיה נוהגת רק לאחר הקמת המשכן, והמלוכה רק שנים רבות אח"כ בימי דוד.

אלא היסוד שכוחות ותכונות הנפש עוברים בירושה מאב לבנו לדורי דורות, הן תכונות טובות והן להפך ח"ו, וכאשר יש חולשה במידות אצל האב, קיימת סכנה גם לדורות הבאים, שאם לא יתאמצו לתקן ולהקטין אותם הם עלולים לגדול ולהתפתח, ככתוב (בראשית להל) "ואחר יצא אחיו אשר על ידו השני ויקרא שמו זרח", ופרש"י "ארבע ידנות כתובות כן, כנגד ארבע חרמים שמעל עכן שיצא ממנו", אצל זרח בעת לידתו היתה נקדת חולשה בנפשו ששלח את ידו, וחסרון זה עבר בירושה לדורות הבאים, מכיון שלא עמל לתקן התפתחה תכונה זו לממדים גדולים וחמורים עד שעכן שלח ידו בחרם.

29

יעקב אבינו לקח את תפקידיו של ראובן מתוך אחריות לעתיד

אמת שאין אנו ראוים ואיננו יכולים לדבר על הפגמים הקטנים של שבטי יה ח"ו, אבל עכ"פ יעקב אבינו ראה במעשה של ראובן שורש תכונת "פחו כמים" - בהילות וחוסר מתינות. אמנם ראובן הרבה לחזור בחשובה על מעשהו, אך קשה מאוד לעקור לגמרי תכונה נפשית ולא היתה ליעקב ודאות מוחלטת שהחסרון הזה לא יעבור לבניו ויוצאי חלציו של ראובן, ואם הם לא יעמלו לתקן את הפגם הוא אף יכול להתפתח ולגדול, ויתכן גם שהפחו כמים יבוא לידי ביטוי אצלם אף באופן חמור יותר מאשר אצל ראובן, ומתוך האחריות של יעקב אבינו לעתיד התפקידים של כהונה ומלוכה, היה חייב ליטול אותם מראובן ודורותיו אחריו שמא ייכשלו במילוי תפקידם.

30 אף אליהו - רמב"ם

וכל כך למה? מה גרם לו כל זאת? - "פחו כמים" וגו', הפחו והבהלה אשר מיהרת להראות כעסך! "כי עלית משכבי אביר" וגו', למדנו מכאן עוד דבר נורא, כי עיקר הפגם הרי הי' שבלבל יצועי אביו, כמ"ש כי עלית משכבי אביר וגו', א"כ מה זאת שהקדים יעקב אבינו בתוכחתו ואמר לו, "פחו כמים אל תותר" ואח"כ כי עלית משכבי אביר, ולמה לא הי' די שיאמר לו אל תותר כי עלית משכבי אביר וגו'? הרי ברור ומפורש כאן, שלא על עצם המעשה נידון בעונש גדול כל כך, אלא על הכח שהביא לידי מעשה זה, והוא הפחו והבהלה אשר מיהרת להראות כעסך! * כלומר: שיתכן שאפי' אם הי' עושה אותו מעשה שעשה, אבל במחשבה מתונה יותר בלא פחו, לא הי' מפסיד את הכהונה והמלוכה וכבר אחז"ל (ראה פירש"י בפ' וישלח פל"ה) כי עלכון אמו תבע וכו'. ועצם המעשה הוא מעשה יהודי, אבל העונש הוא על הכח והסיבה שמביא לידי מעשה, והכח הרי יכול להביא לידי מעשים רבים בלי סוף! ...

31

קפד לב אליהו - פ' ויחי

ואכן כן מוכח בפירש"י על פסוק זה שכתב בזה"ל: "פחו" - שם דבר הוא, לפיכך טעמו למעלה וכולו נקוד פתח ואילו הי' לשון עבר הי' נקוד חציו קמץ וחציו פתח וטעמו למטה עכ"ל. והיינו כמ"ש שלא אמר לו על שעשית מעשה ופחות אלא על המדה שבו אמר, שהוא שם דבר, כלומר: על שיש בך מדת הפחו, והרי כמ"ש.

ומאיך כאשר ראה בנפש ראובן את הכח של 'פחו כמים' - שורש של בהילות ובלבול הדעת, לא יכל לתת לו את המעלות המגיעות לו בכבוד, מפני שלפי כוחות ותכונות הנפש שיש לו המעלות אינן מתאימות לו, והיינו, הבכור הוא מנהיג הבית בעבודת ה' ובשאר התפקידים, ולזה צריך צלילות הדעת גדולה ומנוחת הנפש שלימה.

עבודת הכהונה דורשת ישוב הדעת

גם נטילת הכהונה מראובן על שורש חטאו "פחו כמים", לא היתה כעונש, אלא שלא התאימה לו עבודה זו כפי תכונותיו.

תפקיד הכהן בהקרבת הקרבנות דורשת ישוב הדעת בשלימות, כמו שאמר חז"ל (ובחיים מו): "לשם ששה דברים הובח נזבח: לשם זבח, לשם זובח, לשם ה', לשם אישים, לשם ריח, לשם ניהוח", הרי שהיה הכהן צריך בהקרבת הקרבנות מנוחת הנפש וישוב הדעת גמור כדי לכוון כראוי את כל הכוונות הנצרכות לפרטיהן בשלימות.

מאיך, דוקא בקרבנות יש הרבה מחשבות שפוסלות את הקרבן כגון: שחשב באחת מארבע עבודות הקרבן שלא לשמה, ואף מחשבות רחוקות כמחשבת פיגול - שחט ע"מ לאכול חוץ לזמנו, וחוץ למקומו, מדוע יעלה בדעת הכהן לחשוב מחשבות כאלו? ברם זה לעומת זה עשה האלוקים, מכיון שהמחשבה והכוונה כ"כ חשובה בהקרבת הקרבנות, לכן ניתן ליצה"ר כח מיוחד להסית את הכהן המקריב לחשוב מחשבות הפוסלות את הקרבן, והכהן צריך להיות במנוחה ובישוב הדעת בשלימות בלי בהילות כשלהי, כדי שיעשה את המוטל עליו כהוגן.

תפקיד המלוכה מחייב מנוחת נפש

26

גם מעלת המלוכה - "יתר עוז" נלקחה מראובן, תפקיד המלוכה מחייב להיות מתון ולשקול כל דבר במנוחת הנפש שלימה. ובצעם התואר "מלך" נרמזת תכונת היסוד הנדרשת לתפקיד רם זה, "מלך" מלשון נמלך בדעתו, חושב ושוקל כל צעד שעושה במתינות ובמנוחה. * וזהי מעלת מנוחת הנפש שכל כח מכוחות הנפש מנוצל בשלימות לתפקידו, ומאיך, הוא מוגבל שלא לשמש בערוביאי בשעה שפועל כח אחר. מי שמרשל כך בכוחות נפשו שאין אצלו עירוב תחומין, כגון: מידת הקנאה והשנאה אינן באות לידי ביטוי כאשר היראת שמים והשכל מחייבים שלא להשתמש בהן, הוא זה הראוי למלוך על אחרים, כי כודאי גם ינהיג את העם במנוחה וכישר, וגם הם חפצים במלוכתו, הן מפני שהם מעריכים אותו כהוגן וראוי למלוכה, והן מפני שהם סומכים שגם אותם ינהיג בצדק ובמשפט ויתן לכל אחד מהם את המגיע לה בדין.

הנהגת המלוכה מחייבת סבלנות ומתינות

27

* תכונה נוספת הכרחית למלוכה ולמנהיגות טובה - הסבלנות והיכולת להקשיב לטענות ולטרגוניות של כל אחד מבני העם, כמו שציוה הקב"ה למשה ואהרן בתחילת הנהגתם את ישראל "ויצום אל בני ישראל -

להנהיגם בנחת ולסבול אותם" (שמות י"ג וברש"י), ואפילו "על מנת שיהיו סוקלים אתכם ומחרפים אתכם" (רש"י במדבר י"א). כך גם ביקש משה רבינו בסוף ימיו (במדבר כ"ט) "ויפקד ה' אלוקי הרוחות לכל בשר איש על העדה", ופרש"י "אמר לפניו רבש"ע: גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד, ואינן דומין זה לזה, מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפני דעתו".

יתירה מזו, המלך חייב להכיל בלבו הבנה והרגשה לצרכי כל ישראל בכלל, וכל יחיד ויחיד בפרט, ע"י כך יתאמץ למלא את משאלותיהם, כדברי הרמב"ם (הל' מלכים גה) "יהיה עוסק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה... שלבו הוא לב כל קהל ישראל, ולפיכך דבקו הכתוב בתורה יותר משאר העם". המלך צריך לב נקי ובהיר ממדות ונגיעות, מתון וסבלן, כדי שלא יהיו לו טעויות ובלבול הדעת.

Before Yaakov Avinu passed away, he gathered all of his sons and blessed each of them. Reuven, the eldest and the rightful heir to the privileges of the firstborn, was the first to receive his father's blessing. But because he had acted hastily when he removed Yaakov's bed from Bilhah's tent, he lost his rights to *kehunah* and *malchus*.

A person who acts out of haste cannot possibly be a king, for a king must remain composed in all circumstances, and not respond impulsively to sudden and disturbing news. If he reacts in haste, he is liable to bring destruction upon the citizens for whom he is responsible.

The same holds true for *kehunah*: a person who behaves rashly cannot serve in the *Beis HaMikdash*.

Yet the Gemara (*Pesachim* 65a) tells us that *Chazal* did not institute Rabbinic restrictions in the *Beis HaMikdash* because the *Kohanim* acted with *zerizus*, and there was therefore no need for

extra safeguards. What does this mean? Isn't someone who acts with *zerizus* more prone to making mistakes?

"Zerizus is not found in the feet, but in the head." Rav Avraham Grodzinski explains that *zerizus* is not haste — which makes waste. Instead, it is a zeal and a fastidiousness that ensures that a person does not deviate an iota from his assignment.

Reuven, who exhibited the trait of haste, was not a candidate for either of the above positions.

Reuven's haste caused him to lose the *kehunah* and kingship. Clearly this negative trait should be avoided at all costs.

When someone has to give an answer regarding a matter of critical importance, instead of responding immediately, he should delay his response until the following day in order to give himself a chance to contemplate all aspects of the matter properly.

When challenged to produce a source in the Torah for their school of thought and methods, the *baalei hamussar* cited this *passuk*. Since the main claim against Reuven was that he acted without contemplating the repercussions of his actions properly, this teaches us the importance of studying *mussar* for the sake of training ourselves to acquire the qualities required of every Jew — in this case, those of moderation and contemplation.

36 יקראו יום קדש - 5 בימים

נראה שחטאו של ראובן לא היה בחומר החטא עצמו, אומר הגרש"ז ברידיא זצ"ל בספרו "שם דרד", אלא החטא היה בתנאים ובמצב שבו הוא נעשה. שכן אם נבדוק לדון במעשה החטא עצמו, נמצא שהוא לא חטא כלל, כיון שכל מטרתו היתה לכבוש אמו, ולמצוה נחשב הדבר בעיניו. אלא שטעה בחישובו, ויצא מזה חילול יצועי אביו ואם כן החטא היה בשוגג, וגם על השגגה הזו ידועים דברי הגמ' (שבת נה:): "כי האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, שנאמר (לעיל לה, כב) ויהיו בני יעקב שנים עשר מלמד שכולם שקולים כאחת".

על כן נראה שיעקר התביעה היתה על מה שגרם לחטא זה, דהיינו "פחז כמים" - הבהילות והפזיזות. על כך נתבע ראובן, על שלא עמד והתבונן והעמיק לחשוב ולשקול את מעשיו. זהו גם הביאור בדברי תרומה יונתן בן עוזיאל, שהמשיל את חטא של ראובן לגינה קטנה שזרם מים אדיר התגבר ופרץ לתוכה וקילקל את הגינה, עיי שם. אמנם בדרך כלל מים הם גורם מועיל להצמחת גידולי הגינה, ברם התגברות המים בשטף ובעזז מביאה נזק.

הוא הדין בענין חטאו של ראובן: מחשבת המצוה משולה למים המצמיחים ומחיים את הגידולים המושקים בהם, אולם השטף והגבורה בעשיית המצוה ללא התבוננות ועצירה בטרם מעשה, הם שגרמו לנזק. ראובן נשטף ונסחף, איפוא, במעשי הטובים. כי פזיזות ובהילות גם לדבר מצוה - עלולות להניב תוצאות חמורות ללא גבול! [יש מקום להוסיף בענין זה את דברי הספורנו על "וישמע ראובן ויצילחו מידם" (לעיל לו, כא): במניעת הפועל הפתאומי המוליד מעוות לא יוכל לתקון, שיפול בכמוה גם הצדיק לפעמים, כענין ראובן עם בלהה, כאמרו: "פחז כמים".]

פחז כמים, פרש"י, הפחז והבהלה אשר מיהרת וכו'. והיינו פזיזות ובהילות, שהוא היפוך המתינות וחיימוץ המחשבה, והוא ששנינו במשנה והעמידוהו חז"ל בתחילת דבריהם בפתחת מסכת אבות, הם אמרו שלושה דברים, "הו מתונים בדיו" (פ"א מ"ה) אם זה הציווי הראשון, הרי שבוה נעוץ הסיבה הראשונה לכל מעשי אדם, וכל הטעויות והנפילות שנופל האדם לפני יצרו, מקורם בחוסר המתינות!

שכאשר נחשק לו לאדם איזה דבר, או שעלה במחשבתו ובלבו לעשות דבר מה, תיכף שם פעמיו, ומיד מוציא לפועל זממו. ולא נעצר ונעמד לחשוב, רגע אחד, מה, למה, ומדוע. הבט וראה מה שמזהירים חז"ל את הדיין, כמו שנתפרש בראשונים שם, שגם לאחר שהוברר אצלו אמיתת פסקו, לאחר שייגע רבות לכוון פסק אמת, עדיין בין ההכרעה אל המעשה - שהוא לפסוק בפועל את הדין, מזהירים אותו חז"ל, ואומרים לו עצור! חשוב שנית, מתון, מתון, כי בחוסר המתינות מצויה הטעות, והמתינות המרובה היא הגורם הגדול להינצל ממוקשי החומר ותולדותיו, ולא חילקו

חז"ל בין דיין לדיין, ואפי' לגדול שבישראל מזהירים אותו חז"ל שיחשוד את עצמו, "הו מתונים בדיו", וכבר אמר חכם אחד "פרי המהירות - התרטה".

האדם דיין על עצמו

ואין בין זה לדיין היושב על הדין ולא כלום, רק שהדיין נבחר להכריע בין שני אנשים, ואילו האדם בעצמו מכריע בין יצר הטוב ליצר הרע על כל קיום התורה, וכבר ידוע מהגרי"ס זצ"ל שאמר "כל אדם דיין על עצמו" ונמצאו למדים בחשיבות המתינות והזהירות לפני כל מעשה ומעשה, שהוא מיסוד האדם.

וכך גם פותח המסלת ישרים את ספרו במידת הזהירות. כי המתינות במעשים תולדתה מרובה ופריה רב להינצל מאבדון הנפש, ואמנם ראוי שנדע שכמו בפועל הרע נצרך המחשבה וההתבוננות למען ימנע הרע, כך בפועל הטוב ג"כ, ברבוי ההתבוננות יושב המעשה ויעשה כהלכתו, עכ"ל. ונביא כאן דוגמא אחת, מעשה באדמו"ר ר' ליב זצ"ל, בתביעתו לתלמיד אחד, שיתבונן קודם מעשיו לשם מה הינו עושה המעשים, ולא יהא פוחז.

תלמיד אחד בשיבה שהיה בעל לב נפלא ובעל רגש מיוחד, נכנס לראשונה לשיחה עם אדמו"ר זצ"ל בעניני מוסר ויר"ש, ואדמו"ר שהכיר נפש תלמידי, רצה לחנכו ולהוכיחו באופן מעשי, שיגביר התבוננות השכל על מעשיו, ותוך כדי שיחתם, הראה לו על כוס ריק שעמד על שולחנו, וביקשו שילך לרבנית ויבקש הימנה שתעשה לי כוס תה.

הלה שמה במיוחד על הזדמנות זו לשמש את רבו, ותיכף נטל את הכוס בידו בדרכו אל המטבח, והנה עדיין לא פסע פסיעה אחת, וכבר רואה הוא את האדמו"ר שמהיר לקום ולהקדימו ועומד מולו, ושואל, לשם מה הינך עושה מעשה זה? הבחור שניסה להישתמש מלענות את אשר עם לבו, ניסה לשוא לחמוק מתשובה מול רבו שחוזר ושואל.

למה? ולשם מה הינך הולך? ולא עזבו לילך עד שענה בהרכנת הראש ובשפה רפה, לשם מצות שימוש ת"ח. רבו שיידע שכן מחשבתו, לקח הכוס מידו תיכף, באומרו, הבט וראה איך מוותר אדם על מצוות חסד דאורייתא ודאית לזקן וחולה המבקשו להיטיב עמו, ובאותה עת שמקיים באופן ודאי

מצוה זו, חושב בדעתו על שימוש ת"ח שכולה ספק! כך חניך אדמו"ר זצ"ל, בהתבוננות במעשי האדם.

וצא ולמד מהשבטים הקדושים ראובן, שמעון ולוי, שפעם אחת בכל ימי חייהם עלה בלבם משהו מן הכעס או מן הדומה לכעס, ודברר שהי' ראוי להם לכעוס, אלא מפני שמיהרו להראות כעסם ולא נטלו עצה, נענשו נוראות ולדורי דורות עד עולם! ... ולא עוד אלא שחוקק עליהם בתורה"ק באש שחורה ע"ג אש לבנה לנצחים, הדברים האמורים אשר זכרנום, א"כ על אחת כמה וכמה מה נענה אנו אם מתנפחים ומתמלאים בחרון זעם על לא דבר ושום סיבה נכונה, ומי יודע כמה פעמים נכשל והפיל עצמו לבאר שחת ר"ל וטרף נפשו באפו וכו' וכו', אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה!

הוא הדבר אשר אמרנו גם בחטאים שבין אדם למקום בעשותו אחת ממצות ד' אשר לא תעשינה, כשהוא נידון ונענש עליה פונים בשמים בעיקר אל הכז המורד שבלבו שהניע אותו לעשות המעשה אשר לא יעשה כמו הקנאה, והתאוה, והכבוד, שהם המולידים את כל המעשים הרעים, והם הם המוציאים את האדם מן העולם!
ועפ"ז עלינו להתבונן הרבה ולדעת עד כמה מוטל עלינו עבורה גדולה בהשתרלותנו לשוב לפניו יתברך, כי אף אם קיימנו גזרי התשובה על עצם מעשה העבירה, בחרטה לשבט וקבלה על להבא ודיוי כראוי וכיאות, ולא נוסף עוולה עוד ומעשה העבירה אף אם בטלה מעיקרא והלכה לה, אבל הכח שהביא לידי העבירה עדיין לא בטל! וכ"ז שהכח הזה חי באדם, אינו הוא מנוקה מן העון אשר בידי!

הלימוד לדורות - מעלת מנוחת הנפש

אין אנו דנים על המדרגה של ראובן ככור יעקב, אבל התורה כתבה בגנות מידת "פחו כמים" ובסכנותיה הרוחניות, כדי ללמדנו את הגדר של חסרון ישוב הדעת, שע"י באים לידי בלבול הדעת ולעשיית מעשים פזיזים מבלי דעת. מאידך למדים את גודל מעלת מנוחת הנפש שהיא יסוד ומפתח למילוי התפקידים הנדרשים והמוטלים על האדם, ולא רק תפקידים גדולים ככהונה ומלכות שבהם גם פגימה כחוט השערה הוא חסרון רב, אלא גם בתפקידנו הרגילים היומיומים בחורה תפילה וחסך, ככל שנהיה יותר במנוחת הנפש כך לא יפריעו וימעטו הטרדות השונות את הצלחתנו.

This is the same for a corporation, a government or any organized entity where all parts have to work together to achieve maximum results. And it is certainly true regarding the concept of *menuchas hanefesh*. For *nefesh* is a life force that Hashem places within every living being. For us, as Jews, its purpose is to enable us to fulfill our life tasks as *ovdei Hashem* in this world. It has many dimensions, powers and drives, all of which were intended to work together to achieve life's most precious goals in the service of Hashem. And when all of these forces place themselves under the direction of a unifying force — our Torah-inspired vision and aspirations — then all aspects of our cognitive, emotional and biological selves work together to achieve the ultimate purpose for which Hashem gave us life. The harmonization of these powers, guided by a clear and lofty focus, is what Chazal call *menuchas hanefesh*. It is the synergistic blending of emotional, physical and spiritual forces within us that gives us a sense of profound security and well-being, all of which contribute toward achieving the goal at hand.

עכ"פ למדנו גם משם כי בכל מעשה יש לדעת בעיקר את המקור המניע והמוליד אותה, היינו סיבת הפעולה והחטא — למה עשה כן — וזוהו "כי שמעת לקול אשתך ותאכל" וגו', כלומר: עיקר הקללה שנתקלל אד"ר הוא על הנטי' שבו לשמוע בקול אשתו מבלי להחשב אם זה נגד רצון השי"ת או לא וכאמור.

משל למה הדבר דומה לבי' אנשים שנתפסו למלכות עבור עבירה א' שעסקו בזיוף מטבעות היוצאות במדינה, וכשהביאום למשפט גזרו השופטים את דינו של א' מהם בעונש מאסר בבית האסורים למשך חמש שנים, ועל השני גזרו חמש עשרה שנות מאסר ועבודת פרך, ויתמה א' מהמון העם הנוכחים במשפט וישאל היכן הצדק והיושר? אצל הראשון בדקו ומצאו באמתחתו כמה אלפים של שטרות מזויפות ופסקו לו רק חמש שנים מאסר, והשני — שהי' אמנם שותפו במעשה העבירה — אבל לא נמצא תחת ידו שום מטבע מזויף, החמירו כ"כ בעונשו הרבה יותר מן הראשון? ויענו לו כי לא מחכמה שאל זאת, שהרי אצלו מצאו את המכונה שעל ידה זייף הוא את כל המטבעות והשטרות שנמצאו אצל חבריו, ומה לך לתמוה על ענשו שהוא חמור הרבה יותר, ודאי כן הוא הצדק והמשפט! וכל בר בי רב יבין זאת.

Defining *Menuchas Hanefesh*

Menuchas hanefesh means learning to acquire the ability to coordinate all the powers that Hashem has granted us toward achieving our life's mission. For Chazal, the concept relates to an ability to maintain a sense of focus, clarity and meaning, which, in turn, produces the healthy and positive state of mind with which Hashem intended us to experience life.

However, the ability to maintain our *menuchas hanefesh* does not come naturally. It must be continuously strengthened. Its acquisition can even be compared to developing a muscle. Through learning how to cultivate our *menuchas hanefesh*, we are enhancing an awareness of the power of what Chazal call *rikuz* (concentration on a goal) to help us maintain a state of mind that enables us to experience purpose, well-being, meaning, caring, humility and everything else that brings us closer to

The Metaphor of the Mayor and *Menuchas Hanefesh*

The *sefer Sifsei Chaim* of Rabbi Chaim Friedlander, *zt"l*, the Ponovezh Mashgiach, has been a primary source for many of the concepts in this work. Rav Friedlander describes the development of *menuchas hanefesh* as similar to serving as the mayor of a city with its many commissioners and services. Each department head has his specific domain, sphere of influence and budget. Each has his individual operation to run successfully in order to keep the municipality capable of meeting the needs of the residents. The role of the mayor is to ensure that each executive does what he is supposed to do, without infringing on the boundaries or power of others. When all are working together under the guidance of the mayor, then the city is functioning well.

Standing at the Crossroads

I have attempted to describe two absolutely contradictory states of mind that continuously confront each of us throughout our lives. *Menuchas hanefesh* brings us close to Hashem, to our *neshamos* and to those we love, while *pizur hanefesh* distracts, diverts and sabotages everything that is pure and good about our lives and us. In effect, at each moment of our lives, we stand at a crossroads of our selves, where we are given the option of thriving in one state of personal experience associated with *menuchas hanefesh*, or another state of personal experience that entraps us in the quicksand of *pizur hanefesh*.

This potential for either state of being is always in front of us.

It's similar to how Rabbi Naftali Tzvi Berlin, known through his writings as the Netziv, *zt"l*, understands the opening *pasuk* of *Re'eh*, in which Hashem says, "See that I place in front of you today a blessing and a curse." The Netziv says that we should be able to see both potentials as clearly as two distinctive mountain peaks standing in front of our eyes. The Alter of Kelm describes how there exists a continuous flow of conflicting and contradictory thoughts and feelings that fill our minds and hearts. Even when we may be in a seemingly quiet state, our thoughts and feelings are never at rest. At any given moment, our continuous flow of ideas and emotions can move us either toward or away from *menuchas hanefesh*.

45

Therefore, for us, *pizur hanefesh* represents any unwanted — and even desired — thought or feeling that alienates us from the essence of our Torah self and our ability to appreciate Hashem's many gifts of life. It is anything that occurs to place us in a negative or unhealthy state of mind, whether fears, anxieties, anger, depression, addictions or anything else that deters us from leading our lives as Torah Jews. Our goal is to regain control of our thoughts, feelings and behavior so we can come closer to our deeper selves and have the freedom to be *ovdei Hashem*. All of us are endowed with the ability to live our lives

from the center of ourselves, because that's the only place where we can serve Hashem in freedom and *shleimus*. *Pizur hanefesh*, therefore, is neither a disorder nor an illness. It is a challenge that Hashem places in each of our lives, and a crucial aspect of our life's mission is to overcome its many expressions and learn how to thrive in our *menuchas hanefesh*, the place from which we can truly serve Hashem.

46

Pizur Hanefesh in Our World

The word *pizur* means to be spread out, scattered and unfocused. There is an aphorism that a ship without a port is always in a storm. This is why *pizur hanefesh* is usually accompanied by a sense of internal chaos. Some people may even enjoy the chaos and see it as the correct way to feel.

47

experience life from within our deeper self. And because it has so many faces, we have many names for *pizur hanefesh*, such as obsessive compulsive, anxiety, depression, anger or any other troubling symptoms or addictions. Its power is that it claims to be the essence of our lives, but in reality, it never is who we are in Hashem's eyes, or who we are to our deeper selves. In a sense, it is the ultimate identity thief and far more destructive than the hacker who manages to steal our social security numbers. *Pizur hanefesh* steals the very essence of our lives and claims to be its rightful owner.

In its most elemental form, *pizur hanefesh* represents an inability to guide and determine our thoughts, feelings and behavior, causing us to feel that these troubling or unrealistic thoughts and feelings have a life of their own. They go where they wish, and the more we fight them, the stronger they become.

48

The world we live in today invites and entraps us in *pizur hanefesh* through its constant bombardment of distractions, which invade our lives on a multitude of levels. It is a world that thrives economically and culturally on promoting *pizur hanefesh*, filled with iPhones and an ever-growing array of sophisticated, exciting and addictive distractions that we call leisure. It may be the incessant and compulsive emptiness online and text-based chatter, using social media such as Twitter or Facebook. Twitter gives its many millions of users the ability to "tweet" about themselves continuously. The Torah has a very different concept of how people communicate. While birds certainly should continue tweeting, it does not view this form of communication in a positive manner. To demonstrate its attitude, the Torah instructs us to bring birds as *korbanos* for *lashon hara*. Rashi says that just as birds chirp incessantly, those who speak *lashon hara* are entrapped in the ever-present need to chirp. While the Torah warns us to avoid this "chirping," social media encourages us to chirp away with Twitter, Instagram and other media sites. It's all part of the *pizur hanefesh* of our generation.

284 49

NER UZIEL

firstborn may strike us as an overly cruel response. What prompted Yaakov to react in this manner?

★ Reuven's behavior revealed that he was not suited to shoulder the position into which he had been born. His transgression stemmed from a single shortcoming — a lack of "backbone." Water has no shape of its own; it molds itself to the shape of the vessel into which it is poured. Likewise, Reuven made no attempt to shape his own life and force it to conform to his goals; instead he passively allowed circumstances to shape his behavior. This is what Yaakov meant when he declared that Reuven was "unstable as water" — his behavior demonstrated that he was the antithesis of what a monarch and a spiritual leader must be, for such a leader must be able to impose his vision of the future upon his followers.

✓ Yaakov realized that Reuven lacked the resoluteness which would be necessary to rule over the Jewish people, so he distributed Reuven's privileges to three of his sons who did possess leadership qualities: Yosef, Yehudah, and Levi.